

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ
АДАБИЁТ ИНСТИТУТИ

ГҲРҲҒЛИ ДОСТОНЛАРИ

ЮНУС ВА МИСҚОЛ ПАРИ

ТОШКЕНТ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИНИНГ
«ФАН» НАШРИЯТИ

ЮНУС БИЛАН МИСҚОЛ

Гўрўғлибек майхонасида қирқ йигити билан қиш бўйи ҳар кечаси ҳангомани гурунг қилиб, май ичиб, наша кафлаб, чилим чекиб, нос отиб, кайфини қилиб, базмини қизитиб, катта гулхан теварагида кўк чойни шарбат билан ичиб, кундан-кунга интизомлашиб ўтирди. Гўрўғлибек бутун туркман элатларига хонлик қилиб, овозаси атрофга кетиб, Чамбилда сарбозор юриб, атрофдан Чамбилга одамлар кўп кўчиб келиб, Ёвмитдан топилмаган нарсалар Чамбилдан топилиб ётди. Шуйтиб ҳут қириб, мушуклар миёв бўлиб, қозонлар сутга тўлиб, битта-ярим эрта қочган қўйлар қўзилаб, қорлар қошоқ бўлиб эриб, қўзи гуллар очилиб, одамзод баҳрига оламга бир ажойиб эрта кўклам иси сочилибди. Бундай ислар Гўрўғлибекнинг ҳам думоғига келиб қолди. Олма, ўрикнинг гулига ўхшаган кўкламнинг оқ шаполоқли қори бир кун кўп ёғиб, шу куни кеч қиш ойининг охири билан, кўкламнинг олди билан, деб Гўрўғлибек Холдор маҳрам ва қирқ йигит билан нашани кўп қилиб, ширакайф бўлишиб, майхонада ётишиб қолдилар. Бошқалар ўн олти-ўн етти ёшида эр этса, полвоң одам йигирмадан ошиб эр етар экан. Гўрўғлибек ҳам энди йигирма ёши тўлиб, йигирма бир ёшга қадам қўймоқчи бўлаётганида, эр етибди. Шу кеча тушида бири ой бўлса, бири кун; бири гул бўлса, бири гунча; бири асал бўлса, бири шакар—осмон билан ернинг оралиғида Юнус пари билан Мисқол парини кўрди. Бири ўнг ёғида эмиш,

бири чап ёғида эмиш. Бировининг сочи буралиб, мағрибга тушган эмиш, бировининг сочи буралиб машриққа тушган эмиш. Гўрўғлибек қайсисини аввал қучоқласам экан, деб ҳайрон эмиш. Гўрўғлибек икки қўлини икки ёққа ҳа, деб сермар эмиш. Бир пилла қирқ йигитларнинг баъзилари уйғониб қараса, Гўрўғлибек ўзидан ўзи юмалаб, ҳар ёққа сермаланиб юрган эмиш. Тонг отгандан кейин бир хил шўхтоб йигитлар Гўрўғлибекнинг ҳаракатига кулади. Гўрўғлибекнинг ўзи ҳам ўзининг сермаланиб уйғонганини билган эди. Шуйтиб, эртасин чой ичиб ўтира туриб, Гўрўғлибек қирқ йигитларига қараб, шу кеча кўрган тушини айтиб, бир неча жойдан тимсол келтириб, бир сўз деди:

Эй, ёронлар, қадрдонлар тушимда
Нурга ўролмишман ичу ташимда:
Икки пари, иккови ҳам қошимда,
Бири ҳуру, бири пайкар кўринди.

Бири эрмиш бу жаҳоннинг қуёши,
Боз бири қамардай анинг тенгдоши.
Бир-бирига ўхшар жимийиб кулиши,
Бири ёқут, бири гавҳар кўринди.

Бирининг тушибдир сочи белига,
Бири райҳон тутиб келмиш қўлига,
Олов ёқар боқиб одам дилига,
Бири шамсу, бири қамар кўринди.

Қучай деб интилдим, қўлим етмади,
Ушлатмади, лекин йироқ кетмади,
Қай ерданликларин менга айтмади,
Бири атир, бири анбар кўринди.

Таъзим айлаб буён бўйин эйибдир,
Қўкиш-нопармондан кўйлак кийибдир,
Жаллод кўзни сузиб, қошни қийибдир,
Бири ҳулкар, бири қамар кўринди.

Бири Юнус эмиш, бириси Мисқол,
Бўлибман уларни кўрганда беҳол,
Тушим чинму экан, ё бир масал,
Бири жоду, бири айёр кўринди.

Аввал бир бор кўрган эдим ўзларини,
Эшитгандим ширин-шакар сўзларини,
Шундан бери тополмайман изларини,
Уларнинг жамоли магар кўринди.

Гўрўғлибек париларни излайди,
Қайда бўлса, нишонасин кўзлайди,
Тополмаса, зор инграйди, бўзлайди,
Тушда аввал икки дилбар кўринди.

Гўрўғлининг хизматини қилинглар,
Гиркўким эгарлаб олиб келинглар,
Мен қайтгунча ҳамманг омон бўлинглар,
Майхонада хуррам бўлиб кулинглар.

Ғанимлар дилига олов ёқилсин,
Ғиротимга кумуш юган тақилсин,
Туёғига тилла тўға қоқилсин,
Оёғи остида душман чақилсин.

Отимин келтиринг ўзим созлайин,
Яқин эмас, йироқларни кўзлайин,
Гап келганда, қўша-қўша сўзлайин,
Юнус, Мисқол қайда бўлса, излайин.

Таваккални ёлғиз қилай худога,
Юнуснинг бошида олтин ўдаға,

Мисқол деб бораман ҳар бир тўдага,
Бўлай барно бўйларидан садага.

Гўрўғлибек қирқ йигитга хитоб қилаётир.
Шунда Соқи мирохўр бўлган қирқ йигитнинг
бирови дарров ўрнидан туриб, таблахонага
кириб, Фиркўк отни чиқариб, устахонага бо-
риб, Фиркўк отнинг оёғига тилла наҳал қоқ-
тириб, кумуш юган тақтириб, майхонанинг
олдига, шоҳсупанинг остига ҳозир қилди. Бир
ёқдан хазиначи бўлган қирқ йигитнинг бири
бир тилла эгар, зилча, айил, пуштанлар, тилла
узангиларни ҳозир қилди. Гўрўғлибек Фиркўк
отнинг ўзи ва анжомлари майхонасининг ол-
дига ҳозир бўлганини билиб, йўлбарсдай чир-
пиниб, арслондай ақириб, чилимини чекиб
олиб, ўрнидан туриб, камарини маҳкамлаб,
чолборини кийиб, ханжарини кумуш филофга
солиб, тақиб олиб, бошқа керакли ёв-яроғини
олиб, шоҳсупага чиқиб, Фиркўк отини қаш-
лаб, абзаллай берди. Шунда шоир нима дейди:

Қўшиқ чиқаради кўнгил черини,
Адашган ёд этар устоз-пирини,
Шоҳсупадан пастга тушиб Гўрўғли,
Арта берди отнинг чангу терини.

Аста отнинг баданини ушлади,
Жониворни силаб-сийпай бошлади,
Сори мисдан, тутқачаси кумушдан,
Эркалатиб Фиркўкни қашлади.

Киши элида киши кўрар хўрликни,
Эр йигит ҳар ерда қилар эрликни,
Сийлаб-сийпаб солди отнинг устига,
Усти кимхоб, ости майин терликни,

Усталар ишлатар теша, қирғини,
Дурбин кўрар ана тоғдан бергини,
Каш-каш, деб солди отнинг устига,
Астари тибитдан зарли чиргини.

Чиргининг устидан қўйди белликни,
Ғаним келса юртга қилмас элликни,
Каш-каш, деб қўйди шунда Гўрўғли,
Ўймалаб ташлаган жаҳалдирикни.

Муллалар ўқийди зеру забарни,
Усталар чопади теша-табарни,
Ундан кейин қўйди отнинг устига,
Тилла қошли, корсони кумуш эгарни.

Ботирнинг ишига барча қойилди (р),
Адолатли хонга халқи мойилди (р),
Қўл узатиб тортди отнинг белига,
Усти олтин, ости ипак айилди.

Эл кўчириб Хўжатоғдан оширди,
Сирин айтмай ғанимлардан яширди,
Икки узанги, иккови ҳам тилладан,
Ярқиллатиб икки ёнга туширди.

Даҳ деса ўтади қанотли қушдан,
Ҳеч камлиги йўқдир йўрға юришдан,
Ундан кейин тортди отнинг белига,
Ўн саккиз қуббали чигатой пуштан.

Қайда бўлса ботир халқи уюшган,
Пайти келса ғаним билан туюшган,
Каш-каш, деб Ғиркўк отин Гўрўғли,
Думидан илдирди карки қуюшқон,

Мард йигитлар бедов миниб қувонди,
Сипатиб чоқлади тилсиз ҳайвонди,

Қақ-қаш, деб ундан кейин Гўрўғли,
От бошига солди қумуш юганди.

Булбул ошна бўлар боғнинг гулига,
Қулоқ солинг суханварнинг тилига,
Йўлбарсдай чирпиниб шунда Гўрўғли,
Раббано, деб минди отнинг белига.

Мард яқиндан узоқларни кўради,
От устида бек Гўрўғли туради,
Қирқ йигитдан, Холдор маҳрам дўстидан
Ана шунда оқ фотиҳа сўради.

Давлатимдан қизил салла ўрайман,
Кўрган тушни яхшилиқка йўрайман,
Холдор дўстим, оқ фотиҳа сўрайман,
Икки паризоднинг бўбман хуштори,
Энди қандай тоқат қилиб турайман.

Билмайман, қайдадир парилар жойи,
Чамандан, чорбоғдан бўлган маъвойи,
Бу дардимга, дўстлар, борми давойи,
Қирқ йигитим, оқ фотиҳа сўрайман.

Тушимга парилар бир тўй энди,
Шул кеча фойзнинг машъали кўнди,
Осмондан офтобман ой қўша энди,
Азиз дўстлар, оқ фотиҳа сўрайман.

Мен келгунча, Чамбилбелда туринглар,
Майхонада кайфу даврон суринглар.
Оқ кўнгилман оқ фотиҳа беринглар,
Қирқ йигитим, оқ фотиҳа сўрайман.

Эшитинглар Гўрўғлининг зорини,
Излаб топсин Юнус, Мисқол парини,

Ақлин олған ёру вафодорини,
Азиз дўстлар, оқ фотиҳа сўрайман.

Гўрўғлибек от устида қанқайиб турибди.
Шунда Холдор маҳрам Гўрўғлибекнинг бу
сўзини эшитиб, фотиҳа беришдан аввал Гўр-
ўғлибекка қараб, бир неча жойдан тимсол
келтириб, бир сўз деди:

Гўрўғли, хоҳишинг тумордай маҳкам,
Парилар маконин билурсан қайдан,
Сарилар элида бордир бир одам,
Сўрасанг, ул берар магар нишона.

Кўп яшаган Хизир билан баробар,
Мақсадинг учидан кўрсатар асар,
Ёвли ё ҳаким, бахшидир магар,
Сўрасанг, ул берар ёрдан нишона.

Минг маънога тегишлидир ҳар сўзи,
Кулли махлуқотни текширар кўзи,
Бир орада худо деб ётибди ўзи,
Сўрасанг, ул берар ёрдан нишона.

Ёрсарида барча уни билади,
Катта-кичик хизматини қилади,
У туркманга улуғ бобо бўлади,
Сўрасанг, ул берар ёрдан нишона.

Ўзи қаридир, лекин атоқли, номдор,
Олдида бир коса ҳикмат суви бор,
Ул сувида бўлур мақсад номудор.
Сўрасанг, ул берар ёрдан нишона.

Холдор маҳрам хизматингни қилади,
Ғайрати қалқ уриб тошиб туради.
Келганингча Чамбилбелда бўлади,
Буюрсанг, фотиҳа бериб қолади.

Шунда Гүрүғлибек:— Ундай бұлса, мен хам, қирқ йигит хам Эрсаригача бирга бориб, ўша азиз бобони кўриб, зиёрат қилиб, Юнус-Мисқол париларнинг дарагини ундан билиб, ундан кейин мен сизлар билан хўшлашиб, Юнус-Мисқол париларни излаб кетайин,— деб қирқ йигит билан Холдор маҳрамни хам отлантириб, Чамбилдн чиқиб, Сарилар элатига равона бўлди. Туркманнинг улуғ бобоси Эрсари номига туркманнинг бир бўлагини эрсари дер эди. Аслида туркманнинг эрсари бўлаги сарилар ҳар хил. Масалан, дўрман, жалойир, гармали ва сарилашиб кетган така уруғларининг йигиндиси эди. Ана шу ёққа қараб, Гүрүғлибек бошлиқ қирқ йигитлар билан жўнаб, отларга қамчини босиб, текис қирлардан ошиб, бир қанча ўбаларга ёндашиб, шуйтиб, сарилар элатига етиб боришдилар. Кун бўлса, кўклам, қўйлар қўзилаган, чўпонлар яйраган, бойчечаклар очилиб ётган вақт. Шунда Гүрүғлибек қирқ йигитлари билан белгиланган ўбага бориб, Сари бобонинг турар жойига бошқариб бор, деб бир чўпонга йўлиқдилар. Чўпон бошини тошга уриб, ёғочга уриб Гүрүғлибек ва қирқ йигитларнинг олдида йўрғалаб, Сари бобо ётган ғорга олиб борди. Ундан кейин Гүрүғлибек, Холдор маҳрам ва қирқ йигитлар пиёда бўлиб, таъзим билан ғорга кириб, Сари бобога салом бериб турдилар. Шунда Гүрүғлибек Сари бобонинг олдида чўккалаб. Сари бобосига қараб, кўрган тушини айтиб, бир сўз деди:

Улуғлигинг осмондан хам зиёда,
Манзилгоҳинг бургут мисол қияда,
Хизматингда шоҳлар бўлар пиёда,
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Ечилмас ишларни осон этар деб,
Менга барча сирни баён этар деб,
Қўлим тутиб йўлга равон этар деб,
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Мушкулларим осон бўлар деб келдим,
Жамолингни шамсу анвар деб келдим,
Вали бўлса шулдир магар деб келдим,
Хизирдай илгимдан тутар деб келдим.
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Балки ўзинг Хизирдан ҳам зиёда,
Ётибсан бир ўзинг бу тоғ орада,
Бу улуғ сафарга этдим ирода,
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Қирқ йигитим хизматимда интизор,
Барчасининг кўнглига бўлғай ихтиёр,
Бир улуғ сафарга бўлдим талабгор,
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Ўзимман Чамбилнинг хону султони,
Кечаю кундуз ёд айларман худони,
Тушимда кўрмишман қўш маликани,
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Бирининг исми Юнус, бириси Мисқол,
Маконини сўрмоққа топмадим мажол,
Ҳушимдан айрилиб бўлдим ҳолма-ҳол,
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Гўрўғли дер раҳм эт кўзда ёшимга,
Ошиқлик савдоси тушди бошимга
Ҳайронман, бобо, ўзим ишимга,
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Илгари чилтондан топдим башорат,
Юнус билан Мисқолга келди ишорат,
Яна тушда кўрдим, қолмади тоқат,
Йўлга сол, бир сени раҳбар деб келдим.

Шунда Сари бобо Гўрўғлибекнинг бундай сўзларини эшитиб, шундай қўли билан ўсик қошларини кўтариб, Гўрўғлибекка қараб:— Сенинг дардинг мушкул экан. Буни ҳикмат сувига боқиб билиб бўлмайди. Магар бу дардингнинг давосини Қора акамдан сўрасам, билса ҳам ажаб эмас,— деб Сари бобо бир неча жойдан тимсол келтириб, Гўрўғлибекка қараб, бир сўз деди:

Сўзим эшит Чамбилбелнинг султони,
Кўрган бўлсанг қўша моҳилиқони,
Топилмайди менда билмак имкони,
Магар билса, сўрай Қора акамдан.

Акам туркман элнинг қутби замони,
Сенинг истаганинг магар у билар,
Йўл кўрсатиб, йўлга раҳбарлик қилар,
Пешонанг ёришиб, толеинг кулар,
Ўғлим, берган маслаҳатим шу бўлар.

Қора акам ғор тўрида ётади,
Инс-жинс туридан азлат тутади,
Магар ҳолинг сўрсам, баён этади,
Парданинг сиртидан айтиб кетади.

Кўп кун бўлди қилганим йўқ зиёрат,
Энди сенинг кўнглинг айлай иморат,
Қани қандай бўлур экан ишорат,
Сен шу ерда қараб тургин бир фурсат.

Сенинг учун ғор тўрига борайин,
Ҳам акамнинг нур жамолин кўрайин,

Мушкулингнинг осонлашин сўрайин,
Нима деса, келиб хабар берайин.

Сари бобо Гўрўғлибек ва унинг одамлари-ни ўз маконига қўйиб, ўзи ғорнинг тўрига кириб кетди. Ғорнинг тўрига тутилган пардани қоқиб, ўзининг келганлигини Қора акасига билдирди. Шунда Қора бобо Сари бобога Гўрўғлибекнинг ўзи олдига кириб, суҳбат қилишини буюрди. Қора бобонинг сўзини Сари бобо келиб, Гўрўғлибекка айтиб, шу ерда бир офтоба сувга Гўрўғлибекни ғусил қилдириб, ундан кейин ғорнинг ичкарасига бир ўзини юборди. Гўрўғлибек худога таваккал қилиб, Сари бободан фотиҳа олиб, бир неча қадам юриб, ғорнинг тўрида тутилган пардага етиб, Сари бобонинг ўргатганини қилиб, пардани қўли билан қоқиб қимирлатди. Шунда Қора бобоси пардани кўтариб, ўзининг олдига киришга таклиф қилди. Гўрўғлибек таваккал қилиб, пардани кўтарди. Бу қизил парданинг нар ёғида яна битта оқ парда тутиғлик экан. Таваккал қилиб, у пардани кўтариб, ассалому алайкум, деб қараса, соқоли тиззасидан ошиб, қоши қобоғига тушиб, шундай нур бўлиб, балқиб Қора бобо ўтирибди, ўзидан-ўзи қоронғи ғорнинг тўри равшон бўлиб турибди. Қора бобо қошини қўли билан кўтариб, Гўрўғлибекни кўриб:— Кел, ўғлим, Гўрўғлибек. Мен сенинг Ғиротинг йўқотиб излаб юрганингни, тоғнинг тубида Юнус билан Мисқол париларнинг руҳини кўрганингни, чилтон, Ғовсил-Ғиёслар билан учрашганингни, Хизир билан олишганингни, зот тиламай от тилаганингни, Чамбил қўрғонини қурдириб, қирқ йигит тўплаганингни, Райҳон арабдан ўч олганингни,

тушингда яна оға Юнус пари билан Мисқол париларни кўриб, қирқ йигитинг билан бу ерларга келганингни биламан. Энди билсанг, Оға Юнус парининг макони Ирамбоғида, Мисқол парининг макони Кўҳи Қофда. Иккови бир-бири билан дўсту дугона. Узлари ҳам оламда тенги йўқ ягона. Аммо Ирамбоғнинг қаерда эканлиги номаълум. Кўҳи Қоф бўлса, уч юз йиллик йўлда. Оға Юнус парини олган одам, Мисқол парини ҳам олади. Шуйтиб, аввал Ирамбоғини топиб, оға Юнус парини олишинг керак. Ирамбоғининг қаерда эканлигидан фақат Ҳазрати Хизир нишона бера олиши мумкин. Ҳазрати Хизирнинг бир макони Дайрабоднинг этагида. Сен Дайрабоднинг этагига Хунхор юртининг кун чиқиш томони Нишопур орқали ўтиб, Исфиҳоннинг нар ёғи билан айланиб, Дайрабоднинг этагидан тушиб, нар ёққа этаклаб кета берсанг, Ҳазрати Хизирнинг маконига бориб қоласан. Ҳеч кўрқмай, бора берсанг, шамолинг ўнг, деб Қора бобоси Гўрўғлибекка фотиҳа берди. Гўрўғлибек Қора бобоси билан хўшлашиб, Сари бобоси олдига қайтиб, Сари бобоси билан ҳам хўшлашиб, қирқ йигитлари билан ташқарига чиқиб, Холдор маҳрамга:— Энди сен қирқ йигитни олиб, Чамбилга қайт,— деб бир неча жойдан тимсол келтириб, бир сўз деди:

Мен кетарман Ирам боққа,
Жоним дўстим, хўш қол энди.
Оти бор, номаълум ёққа,
Меҳрибоним, хўш қол энди.

Мен кетарман ёрни излаб,
Нишонсиз манзил кўзлаб,

Кезарман чўлу биёбон,
Жоним дўстим, хўш қол энди.

Мен кетарман гўзал ерга,
Нишопурман Сабзаворга,
Гул жамолли гулузорга
Ирам отли лолазорга,
Меҳрибоним, хўш қол энди.

Мен кетарман Исфиҳонга,
Ундан ошиб нар томонга,
Ирам деган бенишонга,
Чор атрофи гулистонга,
Жоним дўстим, хўш қол энди.

Излаганим Юнус пари,
Мисқол сулувлар сарвари,
Кўксимда ишқнинг ханжари,
Меҳрибоним, хўш қол энди.

Эр Хизир менга ёр бўлар,
Бахт олдимдан дучор бўлар,
Қирқ кундан сўнг йўлга чиқинг,
Бек Гўрўғли қайтиб келар,
Жоним дўстим, хўш қол энди.

Париларни топиб олиб,
Душманларим ғамга солиб,
Қайтиб келгум-хуррам бўлиб,
Меҳрибоним, хўш қол энди.

Хукмрон бўл Чамбил бориб,
Қирқ йигитман мажлис қуриб,
Мен қайтаман Қирқ кун юриб,
Жоним дўстим, хўш қол энди.

Гүрүғлибек Холдор маҳрам ва қирқ йигитга фотиҳа бериб, Чамбилга қайтариб юбориб, ўзи бошқадан Ғиротни абзалини маҳкамлаб олиб, Ғиротига миниб Нишопурнинг кун чиқиш ёғи қайдасан, деб жўнаб кетди.

Қизилбош юртида ҳали ҳеч ким Гүрүғлибекни танимас эди. Лекин Гүрүғлибек устибоши туркманча бўлганлиги учун: «Мабода биров мени туркман деб тутиб олиб, қул қилиб сотиб юборса, нима бўлади. Оғир лашкар бўлмаса, ҳар қандай қизилбошнинг калласини сабчадай килиб узиб кета бераман-ов». — деб ҳар хил ўйларни ўйлаб, бир оқшом Нишопурнинг қўрғонининг кун чиқиш томонидаги тубидан гузари тушиб, ёлғиз ўтиб бораётса, шаҳарнинг кун чиқарига қараган дарвозасининг тўғрисида турган бир қизилбош посбон узордан биров келаётганини билиб, «Пур-ай, ҳайт» — деб қичқирди. Бу шаҳарнинг одатида миршоб боши посбонларга ҳар кеча бир махфий чақирик ва унга берадиган посбоннинг жавобини тайинлар эди. Агар ўткинчи посбоннинг чақириғига жавоб бера олмаса, ушланар эди. Агар ўткинчи посбонлардан бўлиб, посбоннинг чақириғига жавоб берса, кейин у ўтиб кета беради. Бу кеч посбоннинг чақириғига бериладиган жавоб «Ҳа пуруй» эди. Гүрүғлибек бу гапларни нима билсин. Кўнглида «Бу қизилбош бақириб, мени барчага маълум қилади-ёв», — деб Ғиротни тезлатиб бориб, посбонни ўқ узганича қўймай, шартта ханжари билан бошини кесиб ташлаб, дарров Ғиротдан юриб тушиб, посбоннинг кийимларини шилиб олиб, ўзининг кийимларини ечиб тахлаб хуржинига солиб, посбоннинг кийимларини кийиб олиб, худди битта қизилбошнинг сипо-

ҳига ўхшаб қолиб, Фиротига миниб, бораётган
йўли билан кета берди. Подшоликнинг иши
билан юрган сипоҳи кўп. Қим билан қимнинг
иши бор. Шуйтиб, Гўрўглибек Исфиҳоннинг
нар ёғи билан айланиб, йўл юриб, йўл юрса
ҳам мўл юриб, охири Дайрабодга эниб, Дай-
рабод сувини ёқалаб, этаклаб, мақсадимга
тезроқ етсам, деб, шу сўзларни айтиб ке-
таяпти:

Қодир мавлон, йўлим очса шу замон,
Учар қушдай учиб ёрга етишсам,
Қанот қоқсам лочин бўлиб тоғларда,
Парвоз айлаб париларга етишсам.

Бадавлатлар муҳаббат қураб сояда,
Қурқултой қуш биқиб ётар уяда,
От сакратиб ангдай кезиб қияда,
Парвоз айлаб париларга етишсам.

Мен билмайман сўлим билан соғимни,
Англамайман борадигн ёғимни,
Қимга дейман сийнамдаги доғимни,
Парвоз айлаб париларга етишсам.

Тушимда кўришиб жилва айлаган,
Карашмаю нозу ишва айлаган,
Шундай қип бир мени телба айлаган,
Парвоз айлаб париларга етишсам.

Қодир мавлон қанот берса шу дамда,
Ирам боққа етиб борсам бир дамда,
Дайрабод кезаман дарду аламда,
Парвоз айлаб париларга етишсам.

Унгдан бориб эр Хизирга учрасам,
Ирамга етгунча топмасам ором,

Гўрўғли дер, мен бир каллаи хом,
Парвоз айлаб париларга етишсам.

Мақсадга интилган орқа боқмайди,
Бекерак саллани бошга тақмайди,
Хизир, агар, қайт, деса ҳам ёқмайди,
Парвоз айлаб париларга етишсам.

Юнус, Мисқол билмам қандай маконда,
Борар тушимдами, қайси томонда,
Қайси бир гулшанда, қайси бўстонда,
Парвоз айлаб париларга етишсам.

Деб Гўрўғли нармон эниб боради,
Оч туйғундай сузиб, дўниб боради,
Йўл азоби-гўр азоби дейишар,
Ҳар жафога боши кўниб боради.

Дайрабод сойлари кўм-кўк бедазор,
Бедазордан ичкарида чорбоғ бор,
Қаёққа қарасанг, яшил майсалар,
Шундай жойда баҳра олар кўнгиллар.

Беданалар йўлдан учар пириллаб,
Жар бошида қўрқултойлар қуриллаб,
Майсазорда тўрғай ўйнар зириллаб,
Пита боши қимирласа, дириллаб.

Шундай экан, дўстлар, фалакнинг иши,
Бошига тушганин кўрар ҳар киши,
Кунлар ўтиб, охир шуйтиб, ёронлар,
Ода бўлди Дайрабоднинг оқиши.

Денгиз экан Дайрабоднинг нар ёғи,
Поёнсиз сув бўлиб кетди ҳар ёғи,
Гўрўғлибек йўл йўқотган пиллада,
Кўринди чўнқайиб Хизир чорбоғи.

Ана шунда Гўрўглибек йўл йўқотиб, чир атрофи сув бўлиб, қаёққа борарини билмай турганда, бирдан денгизнинг лабгинасида чўнқайган бир тепачанинг устида кичкинагина бир чорбоғчага кўзи тушиб қолиб, дарров Фиротнинг жиловини шу чорбоғчага буриб бориб, пастаккина деворидан қараса, чорбоғнинг ичида, бир чорпоянинг устида бир бобой ўтирибди. «Муқаррар бу Хизир»,— деб Гўрўглибек Фиротидан тушиб, Фиротининг юганини олиб, кўкламга қўйиб юбориб, ўзи чорбоғчанинг эшигидан айланиб ўтиб, Ҳазрати Хизирнинг олдига бориб, икки қўлини алиф-лом қилиб салом бериб, адаб билан кўришиб, Ҳазрати Хизир бобосидан илтимос қилиб, Ирам боғининг қаерда эканлигини билдиришни сўраб, зор-зор йиғлаб, бир сўз деди:

Тушибдир бошимга ишқнинг савдоси,
Давосин сўрайман, осон айлагин.
Юнус, Мисқол кирди бир кун тушимга,
Уларнинг маконини баён айлагин.

Хизир деб ихлосман тутдим қўлингни,
Дур тўкиб ғойибдан очгин тилингни,
Ошиққа изҳор эт сирру ҳолингни,
Парилар маконин баён айлагин.

Сўзлай берсам ҳар сўз келар тилимга,
Муборак этагинг тутдим қўлимга,
Қора бобо солди мени йўлимга,
Гўзаллар маконин баён айлагин.

Сен айтмасанг, мушкулларим ечилмас,
Парилар қўлидан шароб ичилмас,
Дармондаман, борар йўлим очилмас,
Жононлар маконин баён айлагин.

Сенинг илминг дарё каби равондир,
Махфий сирлар замирингда аёндыр,
Ирамбоғни излаб ақлим ҳайрондир,
Ул боғнинг йўлларин баён айлагин.

Гўрўғли дер, чиқдим туркман элидан,
Қирқ йигит олдидан, Чамбилбелидан,
Кўнглим баҳра олди баҳор гулидан,
Гулжамоллар йўлин баён айлагин.

Шунда Хизир бобо Гўрўғлибекнинг сўзларини хўб майдалаб эшитиб олиб, ундан кейин Гўрўғлибекка қараб:— Эй, Гўрўғлибек, аввалдан сенга Юнус билан Мисқолни насиб қилган. Эсингда бўлса, чилтонлар ғорида Ғовсул-Ғиёс ўзингга айтган эди. Энди қандай бўлса ҳам бир баҳона билан шу Юнус, Мисқол париларни сен олишинг керак. Шуйтиб, билсанг, Ирам боғи ҳам бир бўлак дунё. Ирамбоғининг ичида ҳам араб, ажам, фаранг, ўрус, чурчут, армани, тожик, ҳинду, хитой, хўтан, қизилбош, туркман, қозоқ, қалмоқ—баридан бор. Ҳозир Ирам боғида Шоҳжаҳон деган подшо бор. Бутун Ирамга, яъни Ирам дунёсига бир ўзи шаҳаншоҳ. Ўзи туркман, уруғи така. Оға Юнус пари шу Шоҳжаҳоннинг қизи. Мисқол пари Кўҳи Қоф подшосининг қизи. Оға Юнус пари билан дўст. Ҳар пилла Оға Юнус парини олсанг, Мисқол парини ҳам оласан. Ирам боғини излаганинг билан топа олмайсан. Фақат бир ғордан борса, бўлади. У ғорнинг оғзида шайтоннинг набираси ётган бўлади. Исми Фарқис дев. Икки бошли аждарҳога ўхшаган, шум баччағар. Ирам боғининг исини олиб, ўша ғорни уя қилиб олган. Лекин Ирам боғига ўтишга танаси сизмайди. Сен бориб ўша Фарқис девни ўлдирсанг, Ирам боғига шу ғор

билан ўтиб боришинг мумкин. Таваккал қилиб йўлга туш. Шу кетиб бораётган бир тўда каптардан кўзинг адашмасин. Лекин дев билан урушсанг, кўзидан ур,— деб Хизир бобоси Гўрўғлибекка яна бир неча сипоҳилик ҳунарларидан ҳам ўргатиб, оқ фотиҳа бериб жўнатди.

Гўрўғлибек чорбоқчадан чиқиб, Фиротини миниб, учиб бораётган бир тўда каптарларнинг орқасидан ҳайдаб кетди. Жонивор Фиркўк ҳам энди таваккал йўлига тушганини биллиб, ерни тирнаб-тирнаб, ҳалқуми ғариллаб, шамолдай шариллаб, ердан қирқ газ баландга кўтарилиб, парвоз айлаб кета берди. У ёқларда жазирама иссиқ экан. Шунда Гўрўғли ҳам, Фиркўк ҳам ёмон ташна бўлиб бораётир. Маякдай чўл, Фирот шунча учгани билан ҳеч бир ободлик ерга етмайди. Шунда узоқдан бир булут кўриниб, шу булутдан салқинлик сезиб, баҳра олган Фирот бурилиб, шу булут томонга ҳайдай берди. Бир пилла булут ҳам яқинлашиб, каптарлар ҳам шу булутнинг орасига кириб йўқолиб, шалдир-шулдир пўстагини қоқиб, булут ёмғир қуйиб, Гўрўғлибек ҳам отини дарров бир тепанинг устида тўхтатиб, отдан тушиб, қумтепадан бир ҳовузча ясаб, ҳовузчага ёмғир суви тўлиб қолиб, шу ҳовузчадаги сувдан мис чойдишни тўлдириб олиб, қолганига Фиротни суғориб, қондириб олди. Ҳадемай ёмғир ўтиб кетди. Энди Гўрўғлибеكنинг ҳам чойнак, ҳам чойдиш ҳисобида олиб юрган чумоқли мис чойдиши сувга тўла эди. «Энди бир дам олиб, чой ичиб, чилим чекиб олмоқ-керак»,— деб Гўрўғлибек ўтин териб келиб, уч дона тошдан ўчоқча қилиб, олов ёқиб, чой қайнатиб олиб, хуржиндан иккита

сут кулча чиқариб, таркашдан чинни пиёлани олиб, кайф қилиб овқатланиб, чойга қониб олиб, ундан кейин халтасидан пичи оқ томокини олиб, чилимнинг сархонасига солиб, қизил чўқлардан сархонага ташлаб, ҳилпиллатиб-ҳилпиллатиб чекиб олиб, қайфини қондириб, кўнглини тиндириб, чойнак ва чилимни қоқиб хуржинига солиб, Ғиротини бошқадан қашлаб, абзаллаб олиб, Ғиротига миниб, бирикки сойдан ошиб, бир катта тепага чиқиб қараса, нар ёқда бир тоғ бор экан. Шу тоғнинг ўнгирида ётган Фарқис дев одамзоднинг исини олиб, чиқиб кела берди.

Ҳайбати дарёдай тошиб келади,
Қирлардан қиялаб ошиб келади,
Одамзоднинг исин олиб баччағар,
Оғзин очиб, тоғдан тушиб келади.

Тўрт оёқли, икки бошли баччағар,
Турқиға қарасанг, мисли аждаҳор,
Олов қип сочади оғзидан заҳар,
Ҳар силтаниб етмиш қадам йўл босар,
Ғариллаганига тоғу тош титрар.

Ҳар кўзи тобоқдай, олов сочади,
Наърасига тоғу тошлар кўчади,
Шамолидан кўз-қулоқлар шариллаб,
Ҳеч ерда тўхтамай берман қочади.

Тирноқлари ер бетини тилади,
Тупроғига жарлар тўлиб қолади,
Дарвозадай оғиз очиб баччағар,
Оч офатдай берман қувиб келади.

Парқиллаб жонивор Ғиркўк ҳуркади,
Кўзлари пир-пирлаб жуда қўрқади.

Қараса, келади ёмон бир махлуқ,
Гўрўғлибек занғар дейиб боқади.

Садоғидан дарров тўртта ўқ олди,
Иккисин тайёрлаб пивжага солди,
Бирини ташлади, бирин ёронлар,
Ўқ-ёйининг гирдишига жо қилди.

Бирин-бирин отди Фарқис кўзига,
Девнинг қони оқиб тушди юзига.
Кўзидан айрилиб энди баччағар,
Ҳоври паст бўп қайта берди изига.

Шунда Ғирот ҳам, Гўрўғлибек ҳам ўзини
ўнғариб, юракларини босиб олиб, Гўрўғлибек
девнинг орқасидан етиб, ханжари билан уч-
тўрт жойидан уриб, девнинг ишини тамом қи-
либ, ўнғирнинг ичи билан Ғиротни ҳайдаб,
минг қадамча чамаси юриб, бир ёқда нимка-
лагина ёруғлик борлигини билиб, яна бир оз
Ғиркўкни ҳайдаб, ғорнинг у ёқдаги оғзидан
чиқиб қолди. Гўрўғлибек шундай қараса, на-
рироқда бир катта ариқ сув оқиб бораяпти.
Ариқнинг нар ёғида бир кичкинагина ҳовлича.
Ҳовличанинг ичида гулхайри ва қабақлар
ўсиб, гуллаб ётибди экан. Гўрўғлибек: «Эй, бу
ерларда эл бор экан»,— деб шундай Ғирот-
нинг жilовини буриб ҳовличага ўтса, ҳовли-
чанинг нар ёғида бир катта кўча бор экан.
Кўчанинг нарги тўғрисида бир катта дарвоза
очиқ турган экан. Гўрўғлибек шундай дарво-
задан ичкарига кириб, оғзи очилиб, ҳайрон
бўлиб қолди. Қараса, тутлар пишиб, тагига
тушиб, гуллар очилиб, тўкилиб, сочилиб ётиб-
ди. Деворларга қараса, бир ғишти тилладан,
бир ғишти кумушдан, ерларига мушку анбар
сепилган, бир хил дарахтларнинг кундаси тил-

ладан, шохаси кумушдан, барглари зағфирондан, чумак ниллардан бўлса, шираю шарбатлар чиқиб турибди. Гўрўғлибек отидан тушиб мевахўрлик қила берсин, энди гапни Юнус, Мисқол парилардан эшитинг.

Гўрўғлибек Чамбилда туш кўрган кечаси Мисқол пари Кўҳи Қофдан Оға Юнус париникига қидириб келиб, оға Юнус билан иккови бир жойда ётиб, улар ҳам тушларида Гўрўғлибекни кўриб, ошиқ бўлган эдилар. Шундан бери бир неча кун ўтиб: «Бизлар тушимизда кўриб, ошиқ бўлган одамзод Ирам боғда сизлар билан топишаман, деган эди, нега энди у келмайди»,— деб Юнус, Мисқол парилар шу сўзларни айтди:

Келаман, деб йўлга илҳақ айлаган,
Бир кун уйқумизда бизга сўйлаган,
Созин чертиб, муқом ташлаб куйлаган,
У савлатли султон нега келмади?

Қиёдан қараши жуда ҳам қатти,
Уқдайин санчилиб, диллардан ўтди,
Ун олти кун балки зиёд бўп кетди,
Бунда бўлиб, меҳмон нега келмади?

Йигитни маёт этар жонон адоси,
Сувда чайқалгандай райҳон тўдаси,
Бугун эди анинг келар ваъдаси,
Ул офатижон нега келмади?

Қора қошлар қалам бўлиб қийилмиш,
Ярашиққа кўкиш холлар қўшилмиш,
Биздайларга алҳаваслар қойилмиш,
Тушда кўрган ўғлон нега келмади?

Раҳматулла бизни кўриб юрибди,
Қўркимизга жило бериб юрибди,
Муҳаббат нашъасин суриб юрибди
Ул куйлаган дoston нега келмади?

Раҳматулла бизни ёзиб юрибди,
Қиссамиздан дoston тузиб юрибди,
Таъриф айлаб ҳар бир деган сўзлари
Эл устида учиб-кезиб юрибди.

Раҳматулла ака бизни билади,
Шуйтиб қўшиқ ичра таъриф қилади,
Аввалдан ҳам гўзал эди кўркимиз,
Мақтагансай яна гўзал бўлади.
Шу қўшиқдан кимга олса нишона,
Ирам боғни осон топиб олади.

Мисқолжон, дол бўйинг менгзайди гулга,
Ул ўғлон келмаса, тушармиз йўлга
Парвоз айлаб ўхшаб шайдо булбулга,
Ваъда берган полвон нега келмади?

Юнусжон, бўлибман ажаб паришон,
Кийибмиз ҳилладан қирмизи алвон,
Қелармикан, келмасмикан у ўғлон,
Суюкли меҳрибон нега келмади?

Худди шунда Гўрўғлибек мевага тўйиб,
Ирам боғнинг деворининг тубига бориб, эши-
гининг қамоқли эканини кўриб, Ирам боғининг
сирти шундай яхши, ичи қандай экан, деб
турди. Ичкарида Оға Юнус пари билан Мис-
қол парининг қирқтадан саксонта канизаги
сайил боғ айлаб юрар эди. Гўрўғлибек худди
шунда бир дарахтнинг тагида жуда йигитлик
авжига миниб, созини чертиб, шу сўзларни
деб ўтирар эди:

Созу суҳбат айламакка
Ҳамдам керакдир йигитга,
Кеча-кундуз мунисликка
Жонон керакдир йигитга.

Атвори мулойим хўйли,
Жамоли қуёшли-ойли,
Кенг қучоқли, баланд бўйли
Дилдор керакдир йигитга.

Боғу бўстон кўнгил шоди,
От бўлур одам муроди,
Асли барно паризоди,
Бир ёр керакдир йигитга.

Товус бўлиб товланмоққа,
Қўша кўнгил овланмоққа,
Тирикликка бовланмоққа
Рўзғор керакдир йигитга.

Гўрўғлибек бўлди беҳол,
Бир кўриниб Юнус, Мисқол,
Канизлари бир хабар ол,
Меҳрибон керакдир йигитга.

Шунда Гўрўғлибекнинг бу сўзини канизаклар эшитиб қолиб, барчаси қайтиб бориб, канизакларнинг тилидан Оқчагул дегани бориб, Юнус парига қараб, кўрганларини айтиб, бир сўз деди:

Паризодим, эшит арзу сўзимни,
Ирамнинг ортига биров келибди,
Қўшиқ айтиб, қилиб оҳу фиғони,
Магарам бир сенга шайдо бўлибди.

Булбул каби хушдир анинг овози,
Овозига жўрдир қўлида сози,

Узоқдан келганга ўхшар парвози,
Боғчанинг сиртига биров келибди.

Ўз шовқинда турфа-турфа сўзлайди,
Магар шунда йўқотганин излайди.
Қўшиғи мақомдор, баланд парвозли,
Билмам қандай барно қизни кўзлайди,
Деворинг сиртига биров келибди.

Овозин одамзод деса бўлади,
Одам бўлса, бунда қандай келади,
Ё билмайман, келиш йўлин билади,
Ирамнинг сиртига биров келибди.

Сенга арзин айтар мендай гажакдор,
Мени қилма бу сўз учун гуноҳкор,
Хабар бердим, энди ўзинг биласан,
Иш қилиб далада бошқа бир гап бор,
Боғингнинг сиртига биров келибди.

Оқчагул дер айтмаган сўз қолдими,
Ё билманам, менга бир гап бўлдими,
Қулоғимга бошқа сазо келдими,
Боғингнинг сиртига биров келибди.

Паризодим сенинг хуснинг ягона,
Ягона хуснингга Мисқол дугона,
Иккингиздан ўзим бўлай парвона,
Деворнинг сиртига биров келибди.

Ана шунда Оға Юнус пари Мисқол парига
қараб, табассум қилиб турганда, Мисқол пари
оға Юнус парига қараб:— Мабода тушимизда
кўрган йигит бўлмасин. Юнусжон, Оқчагулни
юбор, Ирам боғнинг сиртидан бир хабар ол-
син,— деб шу сўзни айтди:

Оқчагулга амр этсанг-чи, Юнусжон,
Даладаги меҳмон бизга бўлмасин,
Кўриб келсин кимлигини билайик,
Бизнинг меҳмон бўлса хизмат қилайик.
Ирамбоғ ичига олиб келайик,
Даладаги ўғлон бизга бўлмасин.

Оқчанинг қурийди оғиз сўлаги,
Чайқалар гул билан Ирам йўлаги,
Меҳмонимиз бўлса кўнгил тилаги,
Келиб турган меҳмон бизга бўлмасин.

Баҳрим очилади боғда лоладан,
Мушку анбар анқиб келса қаладан,
Оқча чиқиб хабар олсин даладан,
Ташқа¹ келган меҳмон бизга бўлмасин.

Сенга сўзлаб турар мендайин пари,
Ўзингсан Ирамда ҳўблар сарвари,
Юзинг офтоб, Мисқол кўзинг миштари,
Сиртга келган меҳмон бизга бўлмасин.

Сендан сўраб турар мендай гажакдор,
Кўҳи Қоф юртида ўзим номидар,
Меҳмон жамолига Мисқол интизор,
Кўшиқ айтган меҳмон бизга бўлмасин.

Бу сўзни оға Юнус пари Мисқол паридан
эшитиб:— Ҳа, қурғур, жуда бўй етиб, энди
айниб бораяпсан. Сенга қолса, кўча-кўйда
санғираган, ҳанғираганларни чақириб, базму
муҳаббат қилаберсам-да. Оқчанинг бемаза
гаърифига ишонмай ўл-да. Бир бу бўлса, ўзи
бир ёр-ғамгузор топмай, ўлиб юрган шалла-
қи-да,— деса, Мисқол пари аччиқланиб Оға
Юнус парининг сўзини кесиб:— Ҳа, биламан

¹ Ташқар

сени. Сен мендан ўша тушимизда кўрган ўғлонни рашк қилаяпсан. Ол эмаса, ўзинг ўша ўғлонни чақириб ола бер. Мен энди сенинг билан дўст бўлмайман. Қанизакларим, чоқ бўлинглар, энди Кўҳи Қофга кетайин,— дей берди. Шунда Оға Юнус пари:— Ҳе, кетсанг, кет. «Индамангиз калга, ўзи келар ҳалга» дегандай араз урганингга ўзинг пушаймон еб қоласан, деяпти. Лекин Мисқол пари шаштидан тушмай, қирқ канизагини тўплаб, ўзи билан қирқ бир каптар бўлиб, Кўҳи Қофга қараб, фалакка парвоз қилиб учиб кетди. Аммо оға Юнус пари шордан тушиб, Оқчагулни олдига чақириб:— Қани, ташқаридан бир хабар ол-чи, келган одамзод ким экан,— деб Оқчагул канизига қараб, бир сўз деди:

Ташқаридан хабар ол-чи, Оқчагул,
Ажойиб сўйлаган одам ким экан,
Мақтайсан билгандай, тоза мақтайсан,
Соз чалиб куйлаган одам ким экан?

Чиқиб билгин асли ўсган элини,
Тилар экан Ирамнинг қандай гулини,
Каззоб бўлса, тутиб кесгин тилини,
Ажойиб сўйлаган одам ким экан?

Сўра аҳволини, баён айласин,
Саргузаштин сенга дoston айласин,
Қимлигин очиқча аён айласин,
Соз чалиб куйлаган одам ким экан?

Кўриб келинг унинг қадди-бастини,
Қандай билмиш йўлнинг баланд-пастини,
Билса, келмиш кимнинг қилиб қасдини,
Ажойиб куйлаган одам ким экан?

Доно бўлса, хуррам қилиб кулдиргин,
Ширин сўзлар билан кўнглин тўлдиргин,
Кимлигини аввал менга билдиргин,
Соз чалиб куйлаган одам ким экан?

Бидирмоқ толғирдир тоғларнинг тоши,
Қийиқдир бир неча санамнинг қоши,
Оқчагул, Юнуснинг бўлгин сирдоши,
Бор қани, куйлаган одам ким экан?

Бу сўзни оға Юнусдан Оқчагул канизи
эшитиб, қоқиниб-нетиб, Ирам боғнинг ички
ҳалқасини тортиб, дарвозани очиб, ташқарига
чиқиб қолди. Шунда Гўрўғлибек қараса, Ирам
боғнинг дарвозаси очилиб, бир узун сочли,
чикка бел, қалам қошли, оқ қовоқ, оқ кам-
зулли, михчали кавушли, енгилнамо канизак
чиқиб келаяпти. Гўрўғлибек бу канизакни кў-
риб: «Воҳ Юнус, Мисқол париларнинг кани-
зи шундай, ўзи ким, қандай»,— деб канизакка
қараб, муртини тоблаб уч бураб, Юнус билан
Мисқолни сўраб, бир сўз деди:

Жамоли ой, қадди барно канизак,
Ирам ичра қўш парини кўрдингми,
Бошдан оёқ тўла, зебо келинчак,
Шунда ҳўблар сарварини кўрдингми?

Бирининг ноз ичра кўзлари тикка,
Бирининг белидир толмали чикка
Хабар бер алардан мендайин бекка,
Боғ ичинда қўш парини кўрдингми?

Бирининг оёғидан-боши келбатли,
Бирининг атвори малак сифатли,
Ҳар кўнгилга меҳрин ёди ифбатли,
Ичкарида қўш парини кўрдингми?

Бирининг боққанда кўзи сузилмиш,
Бирининг ишқига жонлар узилмиш,
Азалда ўзлари менга ёзилмиш.
Ирам боғда қўш парини кўрдингми?

Бирининг оқ юзи ойдай балқийди,
Бирининг отқўли, қоши қалқийди.
Тиниқлиги тиниқ сувдай чалқийди,
Гул сайрида қўш парини кўрдингми?

Бирининг лабида қорача холи,
Бирининг биридир худди мисоли,
Қўша офтобдайин кўрки-жамоли,
Ичкарида қўш парини кўрдингми?

Ҳар иккови уйқум ичра кўринди,
Шу ёққа талпиниб кўнглим уринди,
Нозли каниз, кўрсанг, хабар бер энди,
Шу гулбоғда қўш парини кўрдингми?

Гўрўғли Хизирдан топди башорат,
Ирамнинг йўлига қилди ишорат,
Эна қиз, дўлта қиз, бўйларинг жаннат,
Хабар бергин, қўш парини кўрдингми?

Бу сўзларни Оқча каниз Гўрўғлибекдан
эшитиб, кўзини сузиб, ўзини тузиб, чиккабел
бўлиб, мийиғида кулиб, дуррачасининг бир
учини тишлаб, уялган бўлиб, бир дарахтнинг
танасига ярим танасини тортиб, ерга қараб,
маликам шу Ирам боғида, деб баён қилиб,
бир сўз деди:

Мен бўламан Юнус пари канизи,
Хотиржам бўп туринг, ўзи шу ерда,
Бориб туриб сиздан хабар берайин,
Рухсат берса, кейин олиб кирайин.

Бу гапларни яхшиликка йўрайин,
Шунда тўхтаб туринг, пари шу ерда.

Қиш чиллада нор туялар маст бўлар,
Бунда келган сиздай найзадаст бўлар,
Шаштингиздан мендай жонон паст бўлар,
Бир оз тўхтаб туринг, пари шу ерда.

Бир неча санамнинг қобоғи дурдай,
Сизга сўзлаб турган мендайин ҳурдай,
Сизни билай деди, маликам сўради,
Гартак тўхтаб туринг, пари шу ерда.

Хизматига ҳаялламай қайтайин,
Бориб туриб унга сизни айттайин,
Ҳар на деса, келиб баён этайин,
Кутиб тўхтаб туринг, пари шу ерда.

Сўзин тамом этсин мендай гажакдор,
Ҳар кун сайилгоҳим Ирамдай гулзор,
Бош канизидирман, хизматга тайёр,
Бир оз тўхтаб туринг, пари шу ерда.

Паризод орқасига қайтиб кета берди. Гўр-
ўғлибек бу чиройли, қадди расо, ўзи барно
канизакнинг яна қайтиб дарвозадан ичкарига
кириб кетганини, дарвозани ичидан ҳалқа
ўтказиб беркитганини билиб, бу пари канизак-
нинг сўзидап Гўрўғлибекни билиб кетгани,
кейин бориб маликасига айтгани кетганига
ишуниб, дарвозага яқин бир дарахтнинг ту-
бида ўтириб турди. Оқчагул Оға Юнус пари-
нинг олдига бориб, Гўрўғлибекни таъриф қи-
тиб, бир сўз деди:

Эдамзод элидан биров келибди
Ирам боғдан бир тоза гул узгани,

Магар ҳам ўзингга шайдо бўлибди,
Келмиш жамолингдан бўса узгани.

Жамолингни уйқусида кўрибди,
Кўриб туриб тоза кўнгил берибди,
Карам қилсанг, сиртда қараб турибди,
Келибди ҳуснингдан бир бол узгани.

Хизир бобо раҳбар бўбди йўлларда,
Сўнадай кезибди ойдин кўлларда,
Қиё боқса, акси қолар дилларда.
Келибди бир сенга қадаҳ сузгали.

Гўрўғли деб баён этди исмини.
Мен билмайман одатини, расмини,
Йўлингга ошиқлик деди касбини,
У келибди сенман боғда кезгали.

Оқчагулнинг ақли кетди, лол бўлди,
Оқ юзга ярашган кичик хол бўлди,
Чеккангга осилган райҳонгул бўлди,
Келибди чеккангдан бир гул узгали.

Бу сўзни Оқчагулдан оға Юнус пари эшитиб:— Бўлмаса, у одамзодни қошимга келтир. Қани, таърифлаганингча бормикан,— деб Оқчагул канизга қараб, марғулини бураб, зулфини тараб, биқинини тираб керилиб, ойнага қараб, лабини тишлаб, кўнглини хушлаб, бир сўз деди:

Ирамбоғда искамакка
Кўкатлар ялпизи яхши,
Турли алвон ранг ичинда
Нопармон қирмизи яхши.

Йигит кўнглин эритмакка,
Айтганига юритмакка,

Қайф-сафога доритмакка
Бизнинг элнинг қизи яхши.

Оқчагул бор, келгин бошлаб,
У меҳмоннинг дилин хушлаб,
Ёрнинг сочин белга ташлаб
Ишва қилган кези яхши.

Оқчагул, бор, бунда келсин,
Барчамизни хуррам қилсин,
Бизнинг билан ҳамдам бўлсин,
Гаплашмакка ўзи яхши.

Юнус уни тушда кўрган,
Ишқибози бўлиб юрган,
Меҳмонимнинг келиб турган
Тўтиёдай изи яхши.

Бу сўзни Оқчагул Юнус паридан эшитиб,
таъзим қилиб, йўрғалаб орқасига қайтиб ке-
либ, дарвозанинг ҳалқасини тортиб, дарвоза-
ни очиб, ташқарига чиқиб, дарров Гўрўғли-
бекни имлаб чақирди. Бетоқат бўлиб ўтирган
Гўрўғлибек дарров Фиркўкка миниб, канизак-
нинг орқасидан тушди. Бир пилла Гўрўғлибек
ичкарига кирса, кўз кўрмаган, қулоқ эшитма-
ган бир манзилгоҳ. Ҳеч қўйинг, гуллар очил-
ган, тўти, булбул, қумрилар сайраган, товус-
лар таралган, бутун атроф кўм-кўк, дарахтлар
ва анвойи гуллар билан ўралган, ҳамма ёқ-
дан ипор анқиб ётибди. Бундай жойларга кел-
гандан кейин жонивор Фиркўк адаб билан
бир мақомга солиб юради. Канизак бўлса,
поядан пояга, боғчадан равоқчага, равоқча-
дан токчага, токчадан чорбоғчага, ундан йўл-
кага, йўлкадан қўшки айвонларга қараб, мих-

чали ковушни тирсиллатиб, Гўрўғлибекни бошлаб бораётир. Бир катта кўлдай бир ерда бир олий айвон бор экан. Бу айвон Оға Юнус парининг ўтирган жойи эди. Оға Юнус парининг қирқ канизаклари Гўрўғлибекни бардорбардор қилиб, отидан тушириб олиб, Оға Юнус парининг олдига ўтқаздилар. Гўрўғли ҳам қарчиғай нопармон баргли дарахтнинг шохасига қўнгандай Оға Юнус пари билан кўришиб ўтирди. Шунда Оға Юнус пари кўзини сузиб, ўзини тузиб, гажак бел бўлиб, ойдайд тўлиб, Гўрўғлибекка қараб, Ирам боққа нима сабабдан келганлигини сўраб, биқинига кўлини тираб, лабини буриб, қошини кериб, ўзини танимаганга солиб, бир сўз деди:

Қарчиғай келбатли эй, барно йигит,
Бу ерларга кимни излаб келасан,
Жавоб бер сўзимга, азиз меҳмоним,
Ирам боққа кимни излаб келасан?

Тарзингга қарайман нодон боласан,
Ҳали очилмаган боғда лоласан,
Бу гулшанга келиб нима қиласан,
Бу ерларга кимни излаб келасан?

Бўз йигитсан, ҳар дам тошиб тўласан,
Мен билмайман қай элатдан бўласан,
Аввалдан ҳам кўрибмидинг ўзимни,
Юнус дейсан, уни нима қиласан,
Ирам боққа кимни излаб келасан?

Бу ерларга келган нобуд бўлади,
То қиёмат шу манзилда қолади,
Бунга жондан умид узган келади,
Бу ерларга кимни излаб келасан?

Қизил гулнинг бўлар ўткир тикани,
Қонатади агар тақса чакани,
Бу ер бўлса париларнинг макони,
Ирам боққа кимни излаб келасан?

Айтгин менга, ниятингни билайин,
Ишласанг, хизматга қабул қилайин,
Агар бўлсанг бир гизангар бемаза,
Ҳалокатнинг зиндонига солайин,
Бу ерларга кимни излаб келасан?

Мени билсанг, париларнинг подшоси,
Жамъи ҳўбларнинг бир бебаҳоси.
Кўрким сулувликда фалакнинг моси,
Бу ер эмас одамзоднинг маъвоси,
Ирам боққа кимни излаб келасан?

Шунда Гўрўглибек бу сўзни Оға Юнус
паридан эшитиб, ўз дарду ҳолини баён қилиб,
Оға Юнус парига қараб, бир сўз деди:

Жамолинг ўхшаса осмонда ойга,
Қошларинг менгзаса тортишма ёйга,
Қайрилиб боқсанг-чи мен каби бойга,
Қилмишинг ёқами сира худойга.

Ёшлигимда отга кўнгил берганман,
Бир кун от йўқотиб излаб юрганман,
Ой Юнусжон, Мисқол билан ўзингни,
Қир ювган суратда шунда кўрганман

Чамбилда бир кеча кўрдим тушимда,
Мисқолман эдинглар анда қошимда,
Кулиб ғамза айладинглар бошимда,
Ҳали ўзим йигирма бир ёшимда.

Бўйларинг бўйимга муносиб тушмиш,
Сизларни ўзимга азалда қўшмиш,
Бир кеча бординглар, уйғонсам тушмиш,
Оламда ошиқлик ажойиб ишмиш.

Мисқолингман чоқ бўл Чамбилбелига,
Шодлана қайтайик Ёвмит элига,
Туркман эли муштоқ Ирам гулига,
Ҳамдам бўлгин энди Равшан улига.

Бу сўзни Оға Юнус пари Гўрўғлибекдан
эшитиб, бир неча жойдан тимсол келтириб,
марғулини тараб, зулфини бураб, Гўрўғлибек-
ка қараб, бир сўз деди:

Ошиқлик даъвосин қилма, одамзод,
Одамзод тез этар вафосин барбод,
Ирамбоғ қизлари барчаси озод,
Вафоси йўқ, бевафога тегмайди.

Одамзод аёлин қиларлар банда,
Бир хиллари заҳар солгич газанда,
Ирамнинг қизлари яйрар чаманда,
Вафоси йўқ, бевафога тегмайди.

Одамзод аёлин уриб хор этар,
Беркитиб, шамолга, нурга зор этар,
Ирам қизи севганини ёр этар,
Вафоси йўқ, бевафога тегмайди.

Одамзод аёлга бермас ихтиёр,
Аларнинг аёлга деса кўнгли тор,
Ирамнинг қизлари озод, бахтиёр,
Вафоси йўқ, бевафога тегмайди.

Одамзод аёли эрига чўри,
Сўроқсиз иш қилса, ўзининг шўри,
76

Ирамнинг қизлари биҳиштнинг ҳури,
Вафоси йўқ, бевафога тегмайди.

Одамзод аёлга қилади жанжал,
Хотиннинг юргани гуноҳ ва увол,
Одамзодни демас Юнусман Мисқол,
Вафоси йўқ, бевафога тегмайди.

Гўрўғлибек Оға Юнус парининг бу сўзига
жавоб бериб, бир сўз деди:

Нозли, карашмали, созли паризод,
Жонимдан ҳам ортиқ севганман сени,
Чамбилга обориб ўзинг хон қилиб,
Хизматинг қиламан деганман сени.

Чамбилбелга юргин, бирга бўламан,
Балки танам ичра азиз жон қилиб,
Ўзимни ўзингга меҳрибон қилиб,
Хизматинг қиламан деганман сени.

Чамбилбелга юргин бирга бўламан,
Бундағингдан зиёд азиз қиламан,
Ошиқман, ишқингда тошиб-тўламан,
Жонимдан ҳам ортиқ суйганман сени.

Бошингга кийганинг олтин удаға,
Сени олсам шукур этаман худога,
Дол бўйингдан ҳар дам бўлиб садаға,
Хизматинг қиламан деганман сени.

Қиё боқмай банди-бўғиним бўшатма,
Сарсон айлаб суягимни қақшатма,
Суюшимни бул ҳавасга ўхшатма,
Жонимдан ҳам ортиқ суйганман сени.

Чамбил борсам, қирқ йигитим хизматда.
Бўладирсан оғалиқда иззатда,

Қурбонинг бўларман, жоним, албатта,
Хизматинг қиламан деганман сени.

Бирга юргин, Гўрўглини зор этма,
Ўлдим-бўлдим, мунча интизор этма,
Ҳар алҳавас номардини ёр этма,
Жонимдан ҳам ортиқ севганман сени.

Бу сўзни Гўрўглидан эшитиб, Оға Юнус пари гулдай очилиб:—Баракалла, Гўрўглибек, мен сени синамоқ учун шунчаки ҳазиллашган эдим. Тағи кўнглиннга қаттиқ олиб юрма. Менинг отам Шоҳжаҳон ўз ихтиёримни ўзимга бериб қўйибди. Қимни хоҳласам, тега берман. Билсанг, мен ҳам сени олдиндан тушимда кўриб, Мисқол дугонам билан бирга сенга ишқибоз бўлиб юрган эдик. Аммо Мисқол пари Кўҳи Қофга ҳозиргинанинг ўзида мендан араз уриб кетди. У девни юбориб сени мендан олиб қочиб кетмоқчи бўлдию, лекин Ирамбоққа дев келса, қаноти куйиб кетишдан қўрқиб, рашки ёмон ўлгир ҳозир оёғи куйган товукдай, Кўҳи Қофда типирчилаб юрибди. Энди сен созингни олгинда Мисқолойни чақириб, бир сўз дегин. Ўлгурнинг қулоғи жуда соқ. Кўҳи Қофда бўлса ҳам, эшитиб етиб келади,— деди. Шунда Гўрўглибек созини қўлига олиб, бир мақомга чалиб, Мисқол парини чақириб, бир сўз деди:

Кўҳи Қофлик Мисқол пари,
Ирам боққа етиб келгин,
Шу фурсатда ёлғиз ўзинг,
Ҳузуримга етиб келгин.

Жавоб бериб девлариннга,
Қўйиб юбор тоғлариннга,

Сайр айласин сувларингга,
Ёлғиз ўзинг етиб келгин.

Оға Юнус бунда ёрим,
Сен ҳам келгин кўз хуморим,
Сени куйлаб чалар торим,
Тезроқ бунда етиб келгин.

Висолингга харидорман,
Дол бўйингга талабгорман,
Йўлгинангга интизорман,
Дарҳол бунда етиб келгин.

Кўҳи Қофда Мисқол пари,
Ўзинг жононлар сарвари,
Гўрўғлининг сен хуштори,
Нозлар қилиб етиб келгин.

Ирам боғнинг кўшида туриб Гўрўғлибекнинг айтган сўзини Мисқол пари Кўҳи Қофда туриб эшитиб, тўрт юз тўқсонга гонон девларни олдига чақириб, уларга Кўҳи Қоф юртини топшириб, ўзи абил-ғубил кийиниб чоқ бўлиб, чақмоқдай оқиб, парвоз қилиб бир минутда Ирам боғига, келиб қўниб Оға Юнус парининг орқасидаги дарчадан кириб, Оға Юнус дугонасининг эгнидан ушлаб, лабини тишлаб, Гўрўғлибекка салом бериб турди. Ундан кейин Гўрўғлибек қанқайиб ўрнидан туриб, муроду мақсадига етиб, ўнг қўли билан Оға Юнус парини, чап қўли билан Мисқол парини қўлтиқлаб, Ирам боғнинг гулларини оралаб кетди.

Шуйтиб, Гўрўғлибек Оға Юнус пари билан Мисқол парини ёр қилиб, мурод-мақсадига етди. Энди Оға Юнус пари Ирам боғининг хил-хил мевалари билан, гулгун шароб, шаҳ-

ду шакар, қанту қандалатлари билан, қуш кабоблари билан зиёфатлар қилди. Шу орада Мисқол пари ҳам Гўрўғлибекни Ирам боғидан ташқари чиқариб, девларини чақириб, Гўрўғлибекни кўтаргизиб, Кўҳи Қофга олиб бориб, бу ҳам сих кабоблар, барра гўштлар ва турли хил Кўҳи Қоф мевалари билан шароблар ичириб, меҳмон қилиб, яна қайтариб келтирди. Оға Юнус пари Гўрўғлибекка Ирам боғида яшай берсак, деб кўрди. Аммо Гўрўғлибек сира кўнмаганидан кейин Оға Юнус пари Шоҳжаҳондан розилик олиб, Шоҳжаҳон ҳам Гўрўғлибек куёвини бир кун зиёфат қилиб, жавоб берди. Шуйтиб Оға Юнус пари канизаклари билан хўшлашиб, Чамбилга Гўрўғлибек билан қайтмоқчи бўла берди. Мисқол пари орқаларингдан ҳар пилла учиб етаман, деб Кўҳи Қофга қайтиб кетди. Гўрўғлибек Фиркўкка Оға Юнус парини минглаштириб, Чамбилга қайта берди. Йўлда келаётиб, Оға Юнус пари Гўрўғлибекнинг жонига тегиб, пулинг кўпми, ёки камбағалсанми, деб шу сўзни айтди:

Қўш парини олган йигит,
Ҳамён тўла пулинг борми,
Бирин-бирин баён этгин,
Бисотингда молинг борми?

Кўнгилларни хушламоққа,
Ҳар боватга бошламоққа.
Хизматингда ишламоққа,
Чўринг билан қулинг борми?

Тўти, булбул учирмоққа,
Тоза даврон кечирмоққа,

Баҳру дилни очирмоққа,
Борча тўла гулинг бөрми?

Давру даврон кечирмоққа,
Эл қўндириб кўчирмоққа,
Зиёфатга ичирмоққа,
Қозон тўла болинг борми?

Қайфу сафо кетирмоққа,
Бадан терин қотирмоққа
Юнус, Мисқол ўтирмоққа,
Сув бўйинда толлинг борми?

Оға Юнус парининг бу сўзини эшитиб, Гўр-
ўглибек аччиқланиб:— Одамнинг қадри пул
билан, мол билан бўлмайди. Йигит гоҳида
пулли бўлади, гоҳида бўлмайди,— деб Оға
Юнус парига бир сўз деди:

Йигит деган бирдай бўлмас,
Пулли бўлар, пулсиз бўлар,
Ҳамиша бирдай тошиб-тўлмас,
Молли бўлар, молсиз бўлар.

Давлат тириклик зийнати,
Мол эмас инсон ҳурмати,
Соғлик йигитлик қиймати,
Ҳалол бўлса эр нияти,
Пулли бўлар, пулсиз бўлар.

Ҳисоб эмас киши тоши,
Соғ йигитнинг бахт йўлдоши,
Бут бўлса нон билан оши,
Соғ бўлса одамнинг боши,
Молли бўлар, молсиз бўлар.

Соғ бўлсин йигитнинг тани,
Эсон бўлсин ширин жони,

Тиркалиб ўтган замони,
Киши ёнинда ҳамёни,
Пулли бўлар, пулсиз бўлар.

Тақдирига кўнар банда,
Баланду паст ҳар мақонда,
Гўрўғли бўлса омонда.
Молли бўлар, молсиз бўлар.

Бу сўзларни Гўрўғлибекдан эшитиб, Оға Юнус пари:— Ҳа, ўзингиздан қочира бердингиз. Сизда мол-қоллар йўқ шекилди,—деб Гўрўғлибекка пичинг урмоқчи бўлди. Гўрўғлибек Оға Юнус парининг пичинг урмоқчи бўлаётганига тоза аччиғи келиб:— Сенга фақат пулли, молли эр керак бўлса, ҳозир отдан туш. Менга, сенга ўхшаган хотин керак эмас,— деди. Оға Юнус пари Гўрўғлибекнинг бунчалик шашти қаттиқ эканини англаб, сўзини бошқа ёққа буриб:— Бу гап ҳазил. Мен молу давлат десам, Ирамда қолмасмидим,— деб Гўрўғлибекнинг кўнглини кўтариб қўйди.

Шуйтиб, Гўрўғлибек Сари бобонинг форининг оғзида Холдор маҳрам ва қирқ йигитлари билан айрилишганига бир кам қирқ кун бўлиб, ваъдадан бир кун қолганда, туркман юртига келиб қолди. Шундай бир дўнгликка чиқса, Мисқол пари олдиндан келиб, шу дўнгда ўтирибди, Гўрўғлибек Оға Юнус парини ҳам шу ерга тушириб, Мисқол парига минмак учун шу ораликдан бир от излаб кетди. Энди Гўрўғлибекнинг отаси марҳум Равшан кўрнинг Кўктемир отидан эшитинг.

Равшан кўр Кўктемирни Ёвмитнинг бозорида сотиб юбориб, от бир такали туркманга тушган эди. Шу отдан бир бойтал бўлиб, фа-

лакнинг гардиши билан, байтал бир туркман чўпонига тушиб, бир кўк той туққан эди. Ҳали уч яшар ғўнон бўлса ҳам, ҳеч ким минги қила олмай, жуда асов-ҳуркак эди. Агар ҳуркса, том бўйи тошлардан ҳақириб кетар эди. Шуйтиб, чўпонлар тойни Мажнункўк дер эди. Гўрўғли чўпонларга:— Бир сувори от топиб беринглар,— деб мурожаат қилса, чўпонлар шу Мажнункўкни кўрсатдилар. Бир майдон Фирот билан қувалаб, Мажнункўкни хўб айлантириб чарчатди. Мажнункўк ҳам асли-насли тулпорзод эмасми. Фиркўк отнинг ўзидан босим эканлигини кўриб ром бўла бошлади. «Зўрдан зўр чиқса тибир-тибир» дегандай, Мажнункўкни Гўрўғлибек тузоққа илдириб, озроқ тилла бериб чўпон эгасидан сотиб олиб, париларнинг олдига қайтиб келди. Мисқол пари бир лаҳза кўздан ғойиб бўлиб, Қўҳи Қофдан Мажнункўкка эгар-анжом келтирди. Унгача Гўрўғлибек Фиркўкни Оға Юнус парига бериб, ўзи Мажнункўкни яйдоқ миниб, бир-икки чоптириб, тоза минги қилиб қўйди. Мажнункўк ҳам қариб Райҳон арабнинг бўз саманича бор эди. Гўрўғли шамолининг ўнг келганига тоза қувониб, Мисқол парини Мажнункўкка миндириб. Оға Юнус парини ўзи Фиротга мингаштириб, бу куниси-қирқинчи кун Чамбилга қараб кела берди. Бу ёқда Холдор маҳрам, қирқ йигитлар:— Гўрўғлибекнинг келадиган вақти бўлай деди-ёв,— деб отланишиб, Хўжатоғидан ошган эди. Такалар элати томонидан икки отли билдираб кўриниб, камкам яқинлаб кела берди. Қарашса, Гўрўғлибек бировини мингаштириб, яна бир кўк отга тағи биров миниб келаяпти. Холдор маҳрам ва қирқ йигит Гўрўғлибекнинг музаффар бўлиб,

Юнус, Мисқол париларни олиб келаётганини билиб, олдига пешвоз чиқишиб, бардор-бардор қилиб, Чамбилга олиб қайтдилар.

Ана шуйтиб, Гўрўғлибек, эсон-омон париларни олиб, Чамбилга қайтиб келиб, етти кечакундуз тўй қилиб, Оға Юнус, Мисқол париларнинг никоҳини қийдириб, тездан тўшакни солиб, парилар билан кечаси хилват қилиб, кайфини суриб, паризод қучиб, уларнинг қўлидан май ичиб, мурод-мақсадига етди.